

Katarzyna Dudek

Oddział Zbiorów Ciągłych i Elektronicznych

Biblioteka Politechniki Krakowskiej

katarzyna.dudek@pk.edu.pl

Sprawozdanie z ILIDE International Conference 2022

Streszczenie: Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji ILIDE (Innovative Library In Digital Era) 2022, która odbyła się w dniach 5-7 września 2022 r. w słowackiej miejscowości Jasná. Już po raz 23. wydarzenie zgromadziło bibliotekarzy, wydawców, specjalistów IT i AI oraz ekspertów digitalizacji z całego świata. Celem konferencji było przybliżenie tematów dotyczących: kształtowania i funkcjonowania repozytorium bibliotecznego, otwartych danych badawczych, publikacji OA, wykorzystania sztucznej inteligencji w bibliotece oraz szeroko pojętej komunikacji i doradztwa w bibliotece (platformy współpracy). Prezentacje wygłosili czołowi przedstawiciele najważniejszych instytucji zajmujących się bibliotekarstwem, archiwizacją, informatyką i działalnością kulturalną w kraju i za granicą.

Słowa kluczowe: konferencja, cyfrowe repozytoria, otwarta nauka, sztuczna inteligencja, biblioteki, współpraca, komunikacja naukowa

Już po raz 23. organizatorzy międzynarodowej konferencji ILIDE 2022 (Innovative Library in Digital Era 2022) stanęli na wysokości zadania i zgromadzili bibliotekarzy, wydawców, specjalistów IT i AI oraz ekspertów digitalizacji z całego świata w pięknym otoczeniu tatrzańskiej przyrody – w słowackim ośrodku w Jasnej. Odbiegając od dotychczasowego kanonu spotkań wiosennych, tym razem po ponad dwuletniej przerwie spowodowanej pandemią COVID-19, konferencja odbyła się wczesną jesienią, 5-7 września 2022 r. Organizatorami tegorocznego wydarzenia były dwie słowackie biblioteki – Slovak Chemistry Library (Slovak University of Technology) i Matej Bej University Library – a współorganizatorem Biblioteka Politechniki Gdańskiej.

Główne tematy tegorocznej konferencji koncentrowały się wokół:

- repozytoriów i archiwizacji danych badawczych,
- wykorzystania sztucznej inteligencji (ang. *artificial intelligence*, AI) w bibliotekach,
- biblioteki jako producenta treści i biblioteki jako doradcy,
- zmiany paradygmatu oceny badań (i badaczy),
- bibliotek jako miejsca spotkań i/lub wspólnoty.

Od wielu lat celem konferencji ILIDE jest przybliżenie uczestnikom aktualnego stanu digitalizacji zbiorów, a ostatnio również wdrażanie zasad otwartej nauki (ang. *open science*, OS) oraz wymiana doświadczeń zawodowych w międzynarodowym gronie specjalistów. Niejednokrotnie udział w wydarzeniu bywa też niepowtarzalną okazją do zaprezentowania własnych, oryginalnych pomysłów i rozwiązań, opartych na bogatym doświadczeniu, jak również do ich konsultacji z innymi ekspertami.

Tegoroczna edycja konferencji w Jasnej zgromadziła ponad 70 bibliotekarzy i pracowników instytucji nauki, głównie zagranicznych, dla których dostęp do cyfrowych kolekcji, przetwarzanie i udostępnianie informacji oraz szeroko pojęta cyfryzacja dziedzictwa kulturowego to centrum zawodowych zainteresowań.

Najciekawsze sesje ILIDE 2022

Z uwagi na dużą liczbę wystąpień – oba konferencyjne dni były nimi wypełnione od rana do wieczora – w sprawozdaniu omówiono tylko wybrane referaty. Podczas gdy prezentacje z 6 września (wtorek) wydawały się bardziej jednolite pod względem tematycznym (otwarta nauka, repozytoria i współpraca biblioteczna) to wystąpienia z 5 września (poniedziałek) przedstawiały dość różnorodny wachlarz zagadnień.

Poniedziałkową sesję zainaugurował David Minor z University California San Diego, który mówił o problemach i dylematach dzisiejszego bibliotekarza, a także o tym, co może przynieść tej profesji nieodległa przyszłość. Obecny kryzys, ale i szybko zmieniająca się rzeczywistość, powodują wzrost presji i niepewność w środowisku bibliotekarskim (kwestia wynagrodzenia, dalsza ścieżka kariery, emerytura) oraz powrót do pytań podstawowych: o miejsce biblioteki w dzisiejszych czasach, jej wartość dla uczelni, o sposób dostępu do materiałów bibliotecznych, budżet, a także o współpracę bibliotekarzy z naukowcami w kwestii otwartego dostępu i otwartych badań naukowych. Bombardowani informacjami z niesprawdzonych źródeł jesteśmy narażeni na dezinformację, stąd istotna staje się umiejętność selekcji oraz sposoby wyszukiwania informacji. Biblioteka może więc pełnić funkcję centrum szkoleniowego i wsparcia dla różnych rodzajów użytkowników, inwestując w personel (rozwój zawodowy i podnoszenie kwalifikacji) i tworząc miejsce przyjazne dla wszystkich.

Sarah Shreeves z University of Arizona Libraries, kontynuując niejako poprzedni wątek, w swoim wystąpieniu *The library as consultant and partner on digital scholarship projects: Lessons from the Borderlands (Mexico/USA)* skoncentrowała się na funkcji biblioteki jako partnera w dialogu pomiędzy społecznością akademicką a lokalną. Zaprezentowała trzy projekty realizowane przez bibliotekę uniwersytecką. Pierwszy dotyczył wykorzystania kolekcji specjalnej gazet nieanglojęzycznych z lat 1917–1920 (projekt studencki), drugi – to projekt Digital Borderlands, dotyczący granicy pomiędzy Meksykiem a Stanami Zjednoczonymi (digitalizacja danych, otwarty dostęp do wszystkich wyników badań, integracja z biblioteką, warsztaty), zaś trzeci – to projekt związany z budową archiwum gminnego. Tematy nieco odległe dla europejskiego odbiorcy (aczkolwiek nie wiemy, co przyszłość pokaże), ale same w sobie niezwykle interesujące.

Jan Černý z Prague University of Economics and Business zaprezentował własne przemyślenia dotyczące open-source intelligence (OSINT), czyli jawnoźródłowej działalności wywiadowczej (tzw. biały wywiad) z perspektywy bibliotekarza i omówił m.in. projekt Trace Labs (#OSINTForGood). I tu pojawiło się pytanie o możliwości i kształt potencjalnej współpracy na linii bibliotekarz – rozmaite agencje rządowe.

O ochronie zasobów cyfrowych wyczerpująco mówił Anthony Leroy z Université Libre de Bruxelles / SAFE PLN, proponując zbudowanie własnej sieci ochrony zasobów cyfrowych i korzystania z *dobrego rozwiązania*, czyli tzw. protokołu bezpieczeństwa do monitorowania materiałów (technologia LOCKSS 2.0). Zagadnienie ochrony zasobów cyfrowych kontynuował Hugues Cazeaux z University of Geneva, prezentując zarządzanie cyklem danych badawczych na przykładzie trwającego projektu [DLCM](#)¹ i współpracy instytucji szwajcarskich od 2015 r. ([sandbox.dlcm.ch](#)). Natomiast Pierre-Yves Burgi z University of Geneva przedstawił spostrzeżenia na temat roli sztucznej inteligencji w cyfrowej archiwizacji badań i danych zawartych w DNA, porównując zarządzanie DNA do zarządzania materialnym archiwum, które musi być samoopisujące (język programowania), musi też posiadać awaryjny plan odzyskiwania danych oraz mechanizmy aktualizacji metadanych.

Problematykę otwartego dostępu (ang. *open access*, OA) poruszyły w swoim wystąpieniu Anna Wałek i Natalia Wysmyk z Biblioteki Politechniki Gdańskiej (PG), analizując „workflow” w zarządzaniu umowami wydawniczymi OA w Bibliotece PG oraz omawiając krótko wzorce wydawnicze, rodzaje ofert, zarządzanie funduszami i weryfikację artykułów naukowych publikowanych w OA na uczelni.

O oprogramowaniu wspierającym otwartą naukę w bibliotekach i zyskiwaniu przez to na widoczności mówiła Maria Cotera z Figshare. Inicjatywy OS takie jak np. KOHA oraz współpraca z naukowcami, uczelniami, wydawcami, fundatorami i rządami w 16 krajach świata sprawiają, że Figshare staje się dobrym partnerem dla uczelni (i biblioteki) w konstruowaniu otwartego krajobrazu oraz infrastruktury big data (ILIFU).

Ostatnie tego dnia wystąpienie wygłosił Petr Knoth z The Open University, założyciel [CORE](#) oraz przedstawiciel platformy e-learningowej [FOSTER](#), odpowiedzialny za jej rozwój. Tego dnia miała miejsce premiera opcji członkostwa w CORE.ac.uk / CORE, którego misją jest zebranie wszystkich badań na całym świecie i zapewnienie do nich nieograniczonego dostępu.

We wtorkowych sesjach przeważały głównie wystąpienia z Północnej Europy. Poranny panel drugiego dnia konferencji otworzył Svein Arne Brygfjeld z National Library of Norway, a tematem jego wystąpienia były zmiany w bibliotekach. W 2005 r. Biblioteka Narodowa Norwegii podjęła decyzję o digitalizacji wszystkich zbiorów – obecnie posiada 88% zdigitalizowanych książek, 75% gazet i ok. 20% obrazów (zdjęć, filmów itd.). W związku z tym postrzegana jest jako biblioteka cyfrowa, która wdraża innowacyjne działania dotyczące sztucznej inteligencji, a poprzez szkolenia, networking i prowadzone badania pokazuje swoim czytelnikom, jak można ją wykorzystać. W tamtejszej bibliotece sztuczna inteligencja służy m.in. do budowania tzw. modeli językowych (co jest przydatne w przypadku języków mniej powszechnych jak np. norweski czy słowacki), a konkretnie modelu transformatorowego (BERT) oraz do porównania z podobnymi modelami. Sztuczna inteligencja pozwala także zrobić „więcej za mniej”, co sprawdziło się np. przy opracowywaniu bibliografii Laponii (ang. *Sami bibliography*). Technologia ta wspomaga również nowe usługi, np. [Maken](#), dzięki której przeszukuje się zasoby (tekst, obrazy) wykorzystując podobieństwa pomiędzy obiektami.

¹ Wszystkie odwołania przedstawiają wersję aktualną w dn. 1.12.2022 r.

Kolejny prelegent – Esa-Pekka Keskitalo z National Library of Finland – zaprezentował w swoim wystąpieniu bibliotekę, która pełni funkcję dostawcy usług i aktualnie posiada ponad 1000 relacji z klientami z ponad 600 organizacji. Biblioteka Narodowa Finlandii zapewnia metadane, oprogramowanie (jako usługę) oraz wsparcie/konsultacje. Nie finansuje natomiast publikowania OA. Korzysta z interfejsu Finna, narzędzia Vufind (OA) oraz ILS KOHA (od 2019 r.).

University of Jyväskylä w Finlandii reprezentowało dwóch prelegentów: Pekka Olsbo i Janne-Tuomas Seppänen. P. Olsbo przedstawił zmieniającą się rolę biblioteki uniwersyteckiej w świecie otwartej nauki i odpowiedzialnych badań na przykładzie pierwszego bibliotecznego repozytorium cyfrowego w Finlandii. Powstało ono w 1997 r. (zawierało głównie prace magisterskie i rozprawy doktorskie), a 20 lat później uruchomiono nowe repozytorium, tym razem dla całego University of Jyväskylä. Jako efekt projektu Open Science and Research Initiative (2014–2017), mającego na celu rozwój Green OA na fińskich uniwersytetach, w 2017 r. utworzono Centrum Otwartej Nauki University of Jyväskylä, powstałe z połączenia biblioteki uniwersyteckiej i Uniwersyteckiego Muzeum Nauki. Pracownik Centrum J.T. Seppänen opowiedział o zmianie paradygmatów oceny badań w kierunku praktyk bardziej opartych na nauce, przejrzystych, metodologicznie uzasadnionych i sprawiedliwych, a także o potrzebie modyfikacji architektury wyboru, z którą ludzie spotykają się podczas oceny badań naukowych i odejścia od oceny tylko na podstawie samej liczby publikacji.

W drugim i ostatnim dniu ILIDE 2022 nie zabrakło też wystąpień sponsorów – partnerów konferencyjnych – którzy zaprezentowali najnowsze narzędzia i usługi oraz aktualności wydawców. Przedstawicielki wydawnictwa Taylor & Francis – Gloria Borghetti, Audrey Sarda i Christina Sanchez Druga – mówiły o otwieraniu badań w naukach społecznych i humanistycznych oraz tworzeniu „otwartego” i multidyscyplinarnego środowiska badawczego. Prelegentki przedstawiły krótko bieżące sprawy wydawcy, m.in. czasopisma OA (umowy transformacyjne), partnerstwo książek OA z organizacjami (np. University of Helsinki), kolekcję „Routledge African Studies OA” dostępną poprzez Knowledge Unleashed, a także promowały bezpłatną platformę Routledge Open Research (dostęp i użytkowanie).

Radek Budzichowski z Clarivate zaprezentował nowości w firmie, m.in. przejście ExLibris i ProQuest, a także omówił poszerzanie horyzontów wiedzy badawczej. Wspomniał również, że w nadchodzącym roku Clarivate planuje międzynarodowe rozpowszechnianie prac doktorskich za pośrednictwem PQDT Global oraz możliwość integracji Alma i InCites Benchmarking & Analytics. Aktualizację platformy ScienceDirect jako pomocy w procesach edukacyjnych i naukowych przedstawiła Helena Paczuska z Elsevier.

Oficjalnym zamknięciem konferencji było wystąpienie Toma Cramera ze Stanford University Libraries, który przedstawił [POD](#) (Platform for Open Data), platformę dla otwartych danych na Uniwersytecie Stanforda, która od 2019 r. oferuje ponowne wykorzystanie danych, integrację usług (strategiczne zasoby) i innowacje takie jak np. *data lake* (repozytorium danych ustrukturyzowanych, nieustrukturyzowanych i częściowo ustrukturyzowanych).

Ostatni dzień tegorocznej edycji ILIDE zakończyła uroczysta kolacja poprzedzona panelem dyskusyjnym Open Caffee z prelegentami występującymi na konferencji.

Podsumowując, udział w ILIDE International Conference 2022 był dla mnie okazją do poznania obecnych trendów OA, nowinek ze świata bibliotek uniwersyteckich oraz zaznajomienia z tematyką: otwierania danych badawczych i zarządzania tymi danymi, budowania struktur oraz wykorzystywania instytucjonalnych repozytoriów, a także wykorzystania sztucznej inteligencji w bibliotekach (zawodowa próba spojrzenia w przyszłość). Przede wszystkim jednak była to unikalna okazja do spotkań i bezpośrednich rozmów z ekspertami i profesjonalistami z całego świata, a malownicza górscza sceneria słowackich Tatr stanowiła niewątpliwie dodatkowo atut tego dwudniowego wydarzenia.

Program i większość prezentacji jest dostępna na [stronie internetowej konferencji](#).